

Grzegorz Rudziński

**INDEKS A TERGO
DO SŁOWNIKA MINIMUM WSPÓŁCZESNEJ POLSZCZYZNY
Z. KURZOWEJ I H. ZGÓŁKOWEJ**

W Tezaurusie terminologii translatorycznej¹ *słownik minimum* nie posiada własnej definicji, a odsyłacz kieruje czytelnika do definiowanego hasła *słownik podstawowy*, jednak podane przy hasłach odpowiedniki obcojęzyczne wskazują pewną różnicę. Tylko termin francuski *dictionnaire fondamental* odpowiada obydwu hasłom polskim. Różnica między rosyjskimi *slovar'-minimum* i *bazowyj slovar'* pokrywa się z różnicą występującą w polszczyźnie, a pogładowe, niejako naoczne rozumienie odmienności desygnatów tych nazw dają terminy angielskie i niemieckie: *pocet dictionary*, *Taschenwörterbuch* [słownik kieszonkowy] jako odpowiedniki *słownika minimum* i *basic dictionary*, *Basis-wörterbuch* jako odpowiedniki *słownika podstawowego*.

Listy wyrazów języka polskiego dające się określić jako słowniki minimum były rzeczywiście jeszcze do niedawna jedynie składnikami rozmaitych dwujęzycznych słowników kieszonkowych. Dobór słów polegał tam na subiektywnej ocenie ich ważności lub wynikał z badań przeprowadzonych na gruncie innych języków².

Z powodu rozwijania się systemu kształcenia cudzoziemców w Polsce, zaczęły powstawać słowniki jednojęzyczne, obejmujące zasoby słów uznawane

---

¹ *Tezaurus terminologii translatorycznej*, red. J. Lukszyn, PWN, Warszawa 1993.

² Pierwszym słownikiem uwzględniającym rezultaty badań statystycznych było dzieło F. W. Kaedinga, *Häufigkeitwörterbuch der deutschen Sprache*, Berlin 1898, a pracą często wykorzystywaną na obszarze angielszczyzny był *Thorndike English Dictionary*, The English University Press, London 1948.

przez ich autorów za minimalne lub podstawowe³. Praca Zofii Kurzowej i Haliny Zgółkowej⁴ jest pierwszym słownikiem minimum ściśle uwzględniającym rezultaty badań statystycznych. Słownik ten zawiera 1520 haseł i jest interesującym źródłem materiału do ćwiczeń gramatycznych i opracowań podręcznikowych dla cudzoziemców uczących się polszczyzny od podstaw. Zasób *Słownika* może być opanowany w ciągu około 150 godzin, co jest w przybliżeniu odpowiednikiem tzw. kursu wstępnego w Studium Języka Polskiego dla Cudzoziemców w Łodzi (pięć tygodni po 26 godzin = 130 godzin + od 10 do 20 godzin w fazie organizacji grupy).

W związku z prowadzonymi przeze mnie badaniami polszczyzny tekstów naukowych wprowadziłem hasła *Słownika minimum* do bazy danych Microsoft Works⁵, aby uzyskać wygodne narzędzie do oceny stopnia pokrycia badanych tekstów przez zasób minimalny polszczyzny. A dysponując już łatwą do sortowania bazą sporządziłem indeks *a tergo* tego słownika, co przedstawiam poniżej.

a	zastępca	pogłoga	kawiarnia
trzeba	sprzedawca	noga	szatnia
potrzeba	kierowca	droga	historia
doła	czekolada	ha	partia
choroba	rada	aha	ja
osoba	ambasada	cecha	ubikacja
próba	zasada	babcia	kolacja
chyba	kreda	ciocia	informacja
ryba	sekunda	studia	legitymacja
szyba	pogoda	energia	racja
liczba	moda	akademia	restauracja
praca	nagroda	ziemia	stacja
współpraca	środa	przychodnia	sytuacja
tablica	przyroda	kuchnia	organizacja
stolica	metoda	powierzchnia	akcja
ulica	woda	linia	reakcja
granica	prawda	opinia	lekcja
spódnica	szafa	świnia	funkcja
dzielnica	uwaga	poczekalnia	produkcja
różnica	kolega	księgarnia	pozycja

³ Można tu przywołać przykładowo słowniki S. Hrabcowej i I. Kalińskiej, *Słownik języka polskiego dla cudzoziemców*, Łódź 1978, B. Bartnickiej i R. Sinielnikoff, *Słownik podstawowy języka polskiego dla cudzoziemców*, Warszawa 1979 czy M. Kawki, *Słownik syntaktyczno-semantyczny czasowników polskich, cz. I, Czasowniki bezprzedrostkowe*, Kraków 1980.

⁴ Z. Kurzowa, H. Zgółkowa, *Słownik minimum języka polskiego*, SAWW, Poznań 1992.

⁵ Microsoft Works dla Windows wersja 3.0, Microsoft Corporation 1987–1994.

propozycja	czwórka	koszula	skóra
dwójka	Polska	siła	siostra
dyskusja	matka	szkoła	kura
okazja	piątka	mama	chmura
telewizja	tabletki	zima	temperatura
decyzja	skarpetka	forma	literatura
torebka	szczotka	na	kultura
wódka	kartka	ściana	kiełbasa
gwiazdka	kurtka	wymiana	kasa
biblioteka	jednostka	zmiana	klasa
apteka	nauka	cena	masa
rzeka	sztuka	ocena	prasa
ręka	zabawka	roślina	trasa
republika	ławka	dziedzina	herbata
technika	marchewka	godzina	sałata
kolejka	lodówka	rodzina	strata
trójka	stołówka	wojna	tata
pralka	taksówka	ona	dziesiąta
walka	złotówka	strona	kobieta
kilka	pocztówka	żona	rakieta
Polka	fabryka	wiosna	kaseta
zapalka	polityka	sosna	gazeta
piłka	praktyka	medycyna	robota
przyjaciółka	gimnastyka	dziewczyna	sobota
bułka	muzyka	przyczyna	recepta
przesyłka	wycieczka	maszyna	karta
szklanka	teczka	ojczyzna	koperta
koleżanka	chusteczka	mężczyzna	pasta
sukienka	książeczka	można	usta
łazienka	łyżeczka	mapa	turysta
piosenka	walizka	lampa	minuta
choinka	poduszka	grupa	wizyta
dziewczynka	bluzka	zupa	poczta
szynka	książka	grypa	zabawa
kanapka	łyżka	miara	kawa
czapka	sala	kara	poprawa
kropka	dla	para	sprawa
gospodarka	niedziela	koldra	trawa
pielęgniarka	chwila	opera	podstawa
marynarka	rola	litera	wystawa
sekretarka	kontrola	gra	budowa
córka	cebula	góra	głowa

połowa	północ	plakać	pamiętać
rozmowa	owoc	uciekać	witać
krowa	móc	czekać	stać
przerwa	pomóc	poczekać	stać się
nazwa	księżyc	wynikać	przestać
za	bać się	spotkać	dostać
władza	dbać	spotkać się	postać
impreza	podobać się	szukać	zostać
analiza	wracać	poszukać	wstać
poza	rzucać	mieszkać	powstać
burza	dać	lać	pytać
cisza	badać	zapalać	zapytać
róża	gadać	działać	spytać
zresztą	siadać	wołać	czytać
ząb	wsiadać	trzymać	dawać
chleb	wysiadać	zaczynać	sprzedawać
sposób	odpowiadać	znać	podawać
lub	opowiadać	poznać	wydawać się
klub	składać się	złapać	zdawać
plac	układać	kapać się	zdawać się
miesiąc	padać	kopać	wstawać
wobec	ogłądać	spać	powstawać
biec	wyglądać	brać	gniewać się
ojciec	oddać	zabrać	śpiewać
uciec	podać	przebrać się	zaśpiewać
mieszkaniec	wydać	ubrać	spodziewać się
koniec	pomagać	ubrać się	potrzebować
piec	wymagać	wybierać	próbować
lipiec	biegać	zbierać	spróbować
chłopiec	jechać	rozbierać	pracować
wieżowiec	przejechać	rozbierać się	znajdować
czerwiec	pojechać	zawierać	znajdować się
palec	wyjechać	otwierać	powodować
widelec	przyjechać	grać	budować
marzec	kochać	wygrać	zbudować
dworzec	słuchać	pracować	zachować się
więc	śmiać się	czesać	schować
nic	wiać	pisać	studiować
koc	zamawiać	napisać	opiekować się
pomoc	rozmawiać	podpisać	dziękować
noc	dziać się	latać	malować
dobranoc	skakać	sprzątać	namalować

żałować	wyjeżdżać	leżeć	wsadzić
zdejmować	wziąć	należeć	prowadzić
wyjmować	zająć	zależać	odprowadzić
informować	przyjąć	bić	odwiedzić
proponować	stanąć	zabić	zwiedzić
występować	uśmiechnąć się	robić	chodzić
kupować	zamknąć	zrobić	obchodzić
chorować	rosnąć	lubić	przechodzić
prasować	kwitnąć	płacić	wchodzić
interesować się	płynąć	stracić	wychodzić
stosować	marznąć	świecić	przychodzić
rysować	zacząć	kłócić się	szkodzić
narysować	rozpocząć	wrócić	słodzić
traktować	lecieć	przewrócić się	stwierdzić
gotować	chcieć	czyścić	budzić
przygotować	mieć	potrafić	jeździć
częstować	umieć	palić	choć
kosztować	rozumieć	dzielić	śmierć
denerwować się	zrozumieć	pozwolić	złość
podróżować	zapomnieć	podkreślić	spaść
trwać	przypomnieć	zmienić się	usiąść
bywać	istnieć	tęsknić	nieść
przewidywać	musieć	gonić	odnieść
pływać	siedzieć	dzwonić	podnieść
wykonywać	wiedzieć	kroić	przynieść
nazywać	dowiedzieć się	pić	jeść
nazywać się	powiedzieć	napić się	zjeść
odpoczywać	opowiedzieć	kupić	część
używać	odpowiedzieć	wypić	iść
odezwać się	widzieć	nosić	liść
kazać	boleć	wynosić	odejść
okazać się	woleć	prosić	podejść
pokazać	myśleć	bawić się	wejść
wiązać	pomyśleć	naprawić	przejsć
oznaczać	pluć	przedstawić	pójść
przeszkadzać	krzyczeć	postawić	wyjsć
grzać	spojrzeć	zostawić	przyjsć
powtarzać	umrzeć	mówić	dość
przepraszać	patrzeć	załatwić	radość
wieszać	popatrzeć	martwić się	gość
zapraszać	słyszeć	wyobrazić	długość
uważać	usłyszeć	sadzić	prędkość

wysokość	suszyć	rodzice	popołudnie
ilość	żyć	słońce	wykształcenie
odległość	zauważyć	serce	zagadnienie
miłość	zdażyć	miejsce	ciśnienie
wiadomość	założyć	ee	przemówienie
ludność	położyć	siebie	znaczenie
trudność	włożyć	sobie	doświadczenie
czynność	złożyć	zajęcie	serdecznie
własność	służyć	całkowicie	ćwiczenie
wartość	przewieść	śródmieście	milczenie
uroczystość	znaleźć	szczęście	zakończenie
możliwość	obiad	rzeczywiście	urządzenie
miejscowość	sąsiad	oczywiście	jedzenie
narodowość	zakład	wejście	urodzenie
większość	układ	przejście	zaproszenie
czuć	wykład	wyjście	spokojnie
czuć się	przykład	uczucie	szczególnie
być	nad	odkrycie	zupełnie
odbyć się	ponad	życie	przyjemnie
zdobyć	listopad	wreszcie	codziennie
myć	sad	nie	następnie
myć się	skąd	danie	właśnie
dosyć	pogląd	śniadanie	jednocześnie
zobaczyć	błąd	zadanie	wcześniej
znaczyć	prąd	zdanie	świetnie
włączyć	stąd	kochanie	chętnie
leczyć	rząd	spotkanie	pewnie
leczyć się	przed(-e)	mieszkanie	dosłownie
liczyć	od	działanie	jedynie
tańczyć	pod(-e)	ubranie	dostatecznie
kończyć	spod(-e)	powstanie	niedostatecznie
skończyć	zachód	pytanie	wyraźnie
skończyć się	samochód	zameldowanie	prawie
wystarczyć	wschód	zainteresowanie	właściwie
uczyć	lód	przygotowanie	zdrowie
uczyć się	naród	skrzyżowanie	pogotowie
nauczyć się	ogród	rozwiązanie	gdzie
wierzyć	wśród	podobnie	ludzie
tworzyć	zawód	obecnie	wprawdzie
otworzyć	dowód	ładnie	wakacje
cieszyć się	powód	spodnie	ale
ruszyć	zjazd	południe	wcale

osiedle	i	odpowiedni	porządek
wiele	drogi	zachodni	środek
wesele	długi	wschodni	ośrodek
nagle	drugi	ostatni	wiek
ciągle	jaki	głupi	człowiek
ile	taki	drzwi	wujek
zwykle	szybki	dzisiaj	poniedziałek
przedszkole	rzadki	maj	kawałek
pole	słodki	kraj	wysięk
tyle	brzydki	wczoraj	zamek
źle	daleki	tutaj	przystanek
dane	dzięki	tramwaj	odcinek
jeszcze	lekki	rodzaj	członek
dobrze	wielki	więcej	garnek
morze	niewielki	ładniej	rachunek
powietrze	cienki	mniej	warunek
zawsze	głęboki	przynajmniej	kierunek
że	szeroki	lepiej	stosunek
także	wysoki	najlepiej	rysunek
może	wąski	kolej	gatunek
naprawdę	niebieski	inaczej	budynek
trochę	męski	raczej	rynek
imię	bliski	pokój	wypoczynek
się	niski	spokój	zegarek
parę	miejski	mój	cukierek
zwierzę	wiejski	napój	wtorek
szef	polski	swój	wniosek
ciąg	damski	twój	statek
pociąg	koleżeński	rozwój	piątek
śnieg	majtki	ziemniak	początek
szereg	krótki	jak	czwartek
brzeg	nożyczki	Polak	wszystek
parking	województki	jednak	skutek
Bóg	gorzki	znak	zabytek
według	ciężki	chłopak	ołówek
ach	jeżeli	brak	obrazek
zapach	jeśli	tak	obowiązek
uśmiech	ani	ptak	związek
niech	pani	dziadek	znaczek
och	tani	wypadek	wózek
ruch	średni	przypadek	kieliszek
brzuch	poprzedni	żołądek	stolik

mechanik	kaszel	stan	dlatego
chodnik	parasol	dywan	długo
przewodnik	ból	tapczan	cicho
czajnik	sól	żaden	ucho
silnik	myśl	powinien	radio
rolnik	konsul	pewien	ostatnio
dziennik	materiał	teren	jako
czynnik	przedział	sen	szybko
październik	udział	ten	dziecko
robotnik	wydział	tamten	rzadko
pracownik	dół	egzamin	deko
słownik	kościół	on	daleko
kierownik	pół	telefon	mleko
wynik	zespół	magnetofon	jajko
ręcznik	stół	wagon	tylko
podręcznik	przemysł	peron	jabłko
goździk	pomysł	syn	oko
obok	artykuł	kuzyn	wysoko
blok	tytuł	grzebień	biurko
rok	telegram	kwiecień	blisko
wzrok	program	ogień	lotnisko
sok	sam	stopień	boisko
park	tam	sierpień	zjawisko
kiosk	całkiem	jesień	środowisko
wnuk	problem	wrzesień	nazwisko
język	czasem	dzień	wojsko
zastrzyk	potem	grudzień	ciastko
koszyk	system	tydzień	przeciwko
nadal	razem	uczeń	łóżko
metal	dżem	styczeń	kilo
szpital	zanim	przestrzeń	ciało
mebel	film	kieszeń	mało
cel	dom	koń	prześcieradło
handel	poziom	dłoń	źródło
kartofel	liceum	przyjaźń	gardło
przyjaciół	muzeum	o	mydło
przedstawiciel	stypendium	bo	koło
nauczyciel	studium	niebo	koło
kąpiel	centrum	albo	około
obywatel	organizm	co	czoło
fotel	plan	do	masło
hotel	pan	dlatego	krzesło

światło	państwo	dyrektor	jakiś
mimo	społeczeństwo	doktor	dziś
wiadomo	lekarstwo	konduktor	coś
no	ministerstwo	motor	jakoś
kolano	towarzystwo	telewizor	ktos
rano	województwo	wybór	kiedyś
podobno	warzywo	zbiór	któryś
mocno	bardzo	dwór/na dworze	kwiat
trudno	dużo	wieczór	świat
kino	sklep	wzór	konsulat
wino	postęp	teatr	temat
okno	wstęp	wiatr	aparat
wolno	urlop	metr	brat
ciemno	chłop	kilometr	referat
zimno	typ	termometr	akurat
jasno	bar	centymetr	rezultat
głośno	zegar	las	kąt
dawno	katar	pas	bilet
na pewno	obszar	czas	kotlet
późno	ciężar	podczas	uniwersytet
po	spacer	dotychczas	nawet
dopiero	oficer	sukces	sufit
zero	cukier	proces	fakt
pióro	premier	pies	kontakt
piętro	inżynier	adres	obiekt
lustro	papier	interes	projekt
jutro	fryzjer	zakres	nikt
biuro	numer	okres	punkt
mięso	kelner	ekspres	kształt
to	ser	lis	policjant
lato	deser	podpis	procent
święto	reżyser	przepis	student
kto	sweter	długopis	prezydent
miasto	charakter	sens	element
często	minister	głos	fragment
prawo	komputer	włos	moment
drzewo	rower	nos	dokument
paliwo	ambasador	papieros	prezent
piwo	kolor	konkurs	przedmiot
słowo	profesor	autobus	kot
rolnictwo	aktor	wieś	lot
zwycięstwo	lektor	gdzieś	samolot

kłopot	nigdy	naturalny	bezpieczny
koncert	schody	kulturalny	niebezpieczny
sport	lody	silny	społeczny
paszport	młody	szkolny	grzeczny
natychmiast	każdy	wolny	niegrzeczny
natomiast	suchy	dowolny	liczny
list	cały	wspólny	chemiczny
most	biały	pełny	ekonomiczny
wzrost	mały	ciemny	zagraniczny
but	stały	przyjemny	techniczny
instytut	ubiegły	zimny	tegoroczny
zbyt	miły	ogromny	sztuczny
zeszyt	zwykły	imienny	historyczny
u	wesoły	inny	elektryczny
tu	ciepły	czynny	sympatyczny
znowu	dorosły	zielony	polityczny
w(-e)	zły	zadowolony	charakterystyczny
objaw	przyszły	słony	pośpieszny
ciekaw	my	czerwony	ważny
krzew	uprzejmy	zmęczony	poważny
przeciw	znajomy	uczony	różny
znów	kochany	następny	rajstopy
gotów	znany	czarny	zakupy
najpierw	potrzebny	ciasny	okulary
wpływ	podobny	jasny	stary
by	drobny	własny	dobry
aby	obecny	współczesny	mądry
słaby	ładny	nowoczesny	mokry
żeby	biedny	kwaśny	chory I
niby	wygodny	głośny	niektóry
jakby	głodny	świetny	który
gruby	chłodny	konkretny	ty
gdyby	nudny	istotny	bogaty
interesujący	brudny	smutny	niestety
gorący	trudny	dawny	pracowity
przewodniczący	urodziny	pewny	żółty
bieżący	fajny	dziwny	złoty
plecy	spokojny	główny	otwarty
kiedy	przystojny	równy	prosty
wtedy	piękny	smaczny	tłusty
gdy	specjalny	serdeczny	pusty
	centralny	konieczny	czysty

luty	gotowy	gaz	pisarz
wy	sportowy	przekaz	korytarz
ciekawy	podstawowy	raz	twarz
prawy	państwowy	zaraz	żołnierz
lewy	brązowy	obraz	talerz
właściwy	łatwy	nieraz	nasz
szczęśliwy	czy	teraz	wasz
życzliwy	zasadniczy	coraz	listonosz
leniwy	rolniczy	wyraz	wiersz
narodowy	gospodarczy	lecz	aż
międzynarodowy	między	mecz	choć
zawodowy	przy	rzecz	ponieważ
ludowy	wczorajszy	klucz	wciąż
południowy	mniejszy	płaszcz	mąż
naukowy	dzisiejszy	deszcz	przecież
handlowy	jutrzejszy	pieniądz	również
prawidłowy	większy	bez	młodzież
przemysłowy	największy	przez	też
zimowy	lepszy	obóz	niż
nowy	świeży	mróz	nóż
zdrowy	duży	kalendarz	podróż
kolorowy	z(-e)	lekarz	już
światowy			

Indeksy *a tergo* były sporządzone dla słowników Lindego⁶ i Doroszewskiego⁷. Stanowią one „cenną pomoc w badaniach językoznawczych różnego typu, [...] nie tylko z zakresu słowotwórstwa, ale i innych działów systemu językowego, jak fleksja, fonetyka funkcjonalna (fonologia)”⁸. Indeks *a tergo* *Słownik minimum* ułatwi pracę polonistów glottodydaktyków. Jest pomocny w tworzeniu ćwiczeń (szczególnie fleksyjnych), ułatwia dokonywanie wyboru słownictwa ze względu na charakter morfologiczny.

⁶ W. Doroszewski, *Indeks a tergo do Słownika języka polskiego S. B. Lindego*, Warszawa 1965.

⁷ R. Grzegorzczkowska, J. Puzynina, *Indeks a tergo do Słownika języka polskiego pod redakcją Witolda Doroszewskiego*, PWN, Warszawa 1973.

⁸ *Ibidem*, s. 5.